

3/2022,
may-iyun
(№ 00059)

ИҚТИСОДИЙ ЎСИШНИ ТАЪМИНЛАШ, БАРҚАРОРЛАШТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ- НИНГ ЮҚОРИ СИФАТИНИ МАҚСАДЛИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Ситмуратов Шухрат Тенгелович

*Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти,
“Агробизнес ва бухгалтерия ҳисоби” кафедраси доценти (PhD). Тошкент,
Ўзбекистон. sitmuratov_1978@inbox.ru*

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol10_iss3/a29

Аннотация

Иқтисодий ўсиш муаммоси, унинг тўлиқ тавсифини очиқ бериш учун, фикримизча, иқтисодиётнинг ривожланиши учун умумий услубларини тақозо этадиган ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда, биринчидан, уни таърифлашда тизимли ёндашиш, иккинчидан, иқтисодий ўсишни тадқиқ қилишда аниқ теранликка эга алоҳида абстракцияли ёндашув тақозо қилинади. Шу билан бирга мақолада иқтисодий ўсиш кўрсаткичлари таҳлили, соҳадаги муаммолар атрофича ўрганилиб илмий асосланган таклифлар берилган.

Калит сўзлар: Иқтисодий ўсиш, абстракция, ривожланиш концепцияси, тасодифий омиллар, самарадорлик, аҳоли турмуш фаровонлиги, ЯИМ, модернизация, барқарорлик, резидент, харажат, бюджет.

Аннотация

Проблема экономического роста, чтобы раскрыть ее полное описание, на наш взгляд, продиктована системным подходом к ее описанию, во-первых, с учетом обстоятельств, которые требуют ее общих методов для развития экономики, а во-вторых, отдельного подхода к абстракции, который явно продуман при изучении экономического роста. В то же время в статье приводится анализ показателей экономического роста, тщательное изучение проблем в данной области и научно обоснованные предложения.

Ключевые слова: Экономический рост, абстракция, концепция развития, случайные факторы, эффективность, благосостояние населения, ВВП, модернизация, стабильность, резидент, стоимость, бюджет.

Abstract

The problem of economic growth, in order to reveal its full description, in our opinion, is dictated by a systematic approach to its description, firstly, taking into account the circumstances that necessitate its general methods for the development of the economy, and secondly, a separate abstraction approach, which is clearly thoughtful in the study of economic growth. At the same time, the article provides an analysis of the indicators of economic growth, a thorough study of the problems in the field and scientifically based proposals.

Key words: Economic growth, abstraction, concept of development, random factors, efficiency, welfare of the population, GDP, modernization, stability, resident, cost, budget.

Кириш (Introduction)

Миллий иқтисодиёт ривожланишини баҳолаш мезонларидан бири сифатида иқтисодий ўсиш кўрсаткичи қабул қилинган. Ушбу кўрсаткич муайян давр мобайнида

реал ЯИМ ҳажмининг ўтган даврдагига нисбатан ошиши, тўлиқ бандлилик шароитига мос келувчи потенциал ишлаб чиқариш даражасини узоқ муддатли кўпайиши тенденциясини англатади.

Иқтисодий назарияда иқтисодий ўсиш даромадларни қандай нисбатларда истеъмол ва инвестицияларга бўлинишига боғлиқ деб қаралади. Истеъмол ҳажми динамикаси иқтисодиётнинг пировард мақсадини ва аҳоли турмуш даражаси ошишини билдирса, инвестициялар ҳажмининг ўзгариши ресурс имкониятларининг ўсиши ва техник янгиликларнинг моддийлашини англатади. Истеъмол ва инвестиция ўртасида етарлича муқобиллик мавжуд, чунки, жорий истеъмол миқдорининг ортиши инвестицияларнинг даромаддаги улушини пасайтиради. Оқибатда иқтисодий ўсиш имкониятларини қисқартиради. Иқтисодий ўсиш реал катталикларда ва қиёсий баҳоларда ўлчанади. Иқтисодий ўсишни ЯИМ мутлақ ҳажмининг ортиши орқали ёки аҳоли жон бошига реал ЯИМ миқдорининг ортиши орқали ўлчаш, баҳолашнинг қандай мақсадда амалга оширилаётганига боғлиқ бўлади. Одатда бирон-бир мамлакат иқтисодий ўсишини ЯИМ мутлақ ҳажмининг ортиши орқали ўлчаш, унинг иқтисодий салоҳиятини баҳолашда, аҳоли жон бошига реал ЯИМ миқдорининг ортиши орқали ўлчаш эса мамлакатдаги турмуш даражасини таққослашда қўлланилади.

Ш.М.Мирзиёев 2022 йил 15 январдаги, иқтисодий ўсишни таъминлаш, иш ўринлари яратиш ва оилалар даромадини кўпайтириш янги тизимни ташкил этиш борасида “маҳаллада тадбиркорлик ва деҳқончиликни ривожлантириш учун оилаларни зарур асбоб-ускуналар ва иш қуроллари билан таъминлашга алоҳида эътибор қаратиш зарурлиги”¹ни алоҳида таъкидлади.

Мамлакатнинг иқтисодий ўсиш суръатини тавсифлайдиган мазкур кўрсаткичлар (реал ЯИМ ва аҳоли жон бошига реал ЯИМнинг ўсиши) миқдорий кўрсаткичлар бўлиб, улар биринчидан, маҳсулот сифатининг ошишини тўлиқ ҳисобга олмайди ва шу сабабли аҳоли турмуш даражасининг ҳақиқий ўсишини тўлиқ тавсифлаб беролмайди; иккинчидан, реал ЯИМ ва аҳоли жон бошига ЯИМнинг ўсиши бўш вақтнинг сезиларли кўпайишини акс эттирмайди ва аҳоли реал турмуш даражасининг пасайтириб кўрсатилишига олиб келади; учинчидан, иқтисодий ўсишни миқдорий ҳисоблаш бошқа томондан унинг атроф-муҳитга ва инсоннинг ҳаётига салбий таъсирини ҳисобга олмайди.

Иқтисодий ўсишни таъминлаш, барқарорлаштириш ва ривожлантиришдан асосий мақсад мамлакат иқтисодий ривожланиши ва аҳолининг турмуш даражасини оширишга қаратилганлигидир.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили (Literature review)

Бу соҳа олимлари, А. Ўлмасов ва А. Вахобовларнинг фикрларича, “Иқтисодий ўсиш – бу иқтисодиётнинг ривожланиши, яъни ҳаётини неъматлар бўлган товарлар ва хизматларни ишлаб чиқарилишининг кўпайиб боришидир. Иқтисодий ўсиш одатда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши ёки аҳоли жон бошига тўғри келадиган ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши билан ўлчанади. Иқтисодий ўсишнинг самарадорлиги тушунчаси мавжуд, у иқтисодий ўсишнинг пировард натижаси бўлиб, ялпи ички маҳсулотнинг қай даражада ўсганини ифодалайди. Иқтисодий ўсишнинг самарадорлиги – бу иқтисодий

ўсишга қандай харажатлар билан эришилганлиги бўлиб, ялпи ички маҳсулот ўсишининг харажатлар ўсишига нисбати орқали аниқланади” [2].

Ялпи ички маҳсулот ҳажми ўзгаришини услубий жиҳатдан ўрганишда унга таъсир этувчи асосий омилларнинг боғлиқлигини ўрганиш муҳимдир. Бунда ялпи ички маҳсулотни яратишга иштирок этувчи асосий омиллар сифатида меҳнат ва капитал олинди. Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг барқарор ўсишини янада жадаллаштириш учун қуйидаги тадбирларни амалга ошириш лозим:

- иқтисодий таркибий ўзгартириш жараёнларини такомиллаштириш;
- мамлакатда хусусий мулк ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини янада ривожлантириш;
- мамлакатда ишчи кучидан янада самаралироқ фойдаланиш;
- юқори технологияларга асосланган янги ишлаб чиқариш корхоналарини ривожлантириш ва киритиладиган инвестициялар ҳажминини кўпайтириш;
- фаолият кўрсатаётган қувватларни модернизация қилиш ҳамда ишлаб чиқаришни техник ва технологик жиҳатдан янгилаш;
- барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашга мавжуд барча резерв ва имкониятларни тўлиқ сафарбар этиш ва бошқалар [3].

Ҳ. Абдулқосимов фикрича, “Иқтисодий ўсиш” – бу мамлакат иқтисодиёти муайян давр мобайнида (одатда бир йил) миллий иқтисодий ишлаб чиқариш ҳажмининг аҳоли жон бошига нисбатан ёки умумий иқтисодийга нисбатан ортишидир. Кўплаб иқтисодчи олимлар иқтисодий ўсиш бўйича илмий-амалий изланишлар олиб борган. Улар томонидан иқтисодий ўсишнинг механизмлари ўрганилиб, иқтисодий ўсиш моделлари тузилган. Иқтисодий назариясига кўра, ҳозирги кунда иқтисодий ўсиш моделлари 3 асосий гуруҳга ажратилади: кейнсча ва неокейнсча иқтисодий ўсиш моделлари, неоклассик иқтисодий ўсиш моделлари, ҳозирги замонавий иқтисодий ўсиш моделлари [4].

А. Набихужаев, Ю. Шеров П. Султоновларнинг фикрича “Иқтисодий ўсиш - аҳоли жон бошига мамлакатда яратилган ЯИМ ҳажмининг олдинги йилга нисбатан ўсиши орқали ифодаланишини таъкидлаб ўтганлар. Уларнинг фикрича, иқтисодий ўсишнинг шартлари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

- жорий йилда ишлаб чиқарилган ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) аввалги йилга нисбатан кўпроқ бўлиши.
- ЯИМнинг ўсиш суръати аҳоли ўсиш суръатидан юқори бўлиши, яъни киши бошига ишлаб чиқарилган ЯИМнинг кўпайиши” [5].

Россиялик иқтисодчи олимлар Т.А. Агапова, С.Ф. Серегиналар томонидан ёзилган ўқув адабиётларида “Миллий тегишлилиги ва фуқаролилигидан қатъий назар, мазкур мамлакатнинг иқтисодий ҳудудида иқтисодий манфаат марказига эга бўлган (ишлаб чиқариш фаолияти билан шуғулланадиган, ёки мамлакат ҳудудида бир йилдан ортиқ яшаётган) барча иқтисодий бирликлар (корхоналар, уй хўжаликлари) резидент ҳисобланишади” [6]. Яъни улар ҳам мамлакат иқтисодий ўсишида аниқ ролга эга бўлган субъектлардир.

Республикамиз иқтисодчи олимлари Д.К.Ахмедов, А.Э.Ишмухамедовлар ўзларининг ўқув адабиётларида “Ялпи ички маҳсулотга ишлаб чиқарилишида қўлланилган ресурслар қайси давлатга тегишлилигидан қатъий назар, мамлакатнинг

географик ҳудудда яратилган пировард товарлар ва хизматларнинг бозор баҳолари йиғиндиси”[9] деб таъриф берганлар.

Муаллиф таърифига кўра, мамлакат иқтисодий ўсишини таъминлашнинг асосий йўналиши бу - аҳолини ўзини-ўзи банд қилишига кўмаклашиш, хизмат кўрсатиш соҳасини янада ривожлантириш лозимдир[13].

Хорижий мамлакатлар тажрибаси ва олимларнинг қарашлари шундан далолат берадики мамлакатнинг иқтисодий ўсиши таъминлашда ЯИМ ҳажмида хизмат кўрсатиш, товарлар ишлаб чиқиш, хусусий мулк тизимини ислоҳ этиш, тадбиркорликка кенг йўл очиб бериш керак.

ЯИМ нинг «ички» деб аталишига сабаб унинг мамлакат резидентлари томонидан яратилишидир. Резидент деганда фақатгина мамлакатнинг юридик ва жисмоний шахслари тушунилмайди. Чунки мамлакат юридик шахси бошқа мамлакат ҳудудда бир йилдан ортиқ фаолият юритса ўша мамлакат резиденти деб қаралади. “Миллий тегишлилиги ва фуқаролигидан қатъий назар, мазкур мамлакатнинг иқтисодий ҳудудда иқтисодий манфаат марказига эга бўлган (ишлаб чиқариш фаолияти билан шуғулланадиган, ёки мамлакат ҳудудда бир йилдан ортиқ яшаётган) барча иқтисодий бирликлар (корхоналар, уй хўжаликлари) резидент ҳисобланишади”. Элчихоналар ва ҳарбий базалар ўзлари тегишли бўлган мамлакатларнинг иқтисодий макони бўлиб қолаверадилар. Айнан шу жиҳат ЯИМни ҳисоблашда иқтисодий ва географик ҳудуд ўртасидаги фарқ деб қаралади. ЯИМ уч хил усул билан ҳисобланади:

- 1) ишлаб чиқариш усули.
- 2) харажатлар усули.
- 3) даромадлар усули.

Ҳар учала усул билан ҳисобланган ЯИМ кўрсаткичи ҳажми статистик хатолар истисно этилганда ўзаро тенг бўлиши лозим. Шу билан бирга ҳар учала усул билан ЯИМ кўрсаткични ҳисоблашда ўзига хос талабларга амал қилиниши талаб этилади [7].

Тадқиқот методологияси (Research Methodology)

Ушбу мақолани ёритишда статистик, таққослаш, гуруҳлаш, таҳлил ва синтез, иқтисодий таҳлил, абстракт мантиқий таҳлил, аналитик таҳлил, иқтисодий математик усуллардан фойдаланилди. Маълумотлар қиёсий таҳлил қилиниб, иқтисодий ўсиш тушунчасини кенгроқ аниқроқ қилиб ёритиб беришга ҳаракат қилинди. Натижада муаммоларни тезкорлик билан аниқлаш, ва муаммоларга тегишли илмий асосланган таклифлар берилди ва мушоҳада қилиш асосида илмий хулосаларга келинди. Тадқиқот объекти сифатида мамлакатимиз ЯИМ ҳажми, иқтисодий ўсишни таъминлашнинг асосий индикаторлари таҳлил қилинди.

Таҳлил ва натижалар (Analysis and results)

Иқтисодий ўсиш замиридаги замонавий иқтисодий назарияда одатда табиий аҳамиятга эга бўлган ишлаб чиқариш ҳажмининг реал кўпайиб кетиши ва қисқа муддатли равнақи эмас, балки узоқ муддатли вақт оралиғидаги ишлаб чиқарувчи кучлар ривожланишига боғлиқ бўлган ишлаб чиқариш реал ҳажми табиий даражасининг узоқ муддатли ўсиши тушунилади.

Иқтисодий ўсиш, ўз навбатида, асосий мақсади бўлиб, инсон туб манфаатларини рўёбга чиқаришга, аҳоли турмуш даражаси, сифати ва фаровонлигини юксалтиришга хизмат қилади, унинг иқтисодий базиси ҳисобланади.

Иқтисодий ўсишнинг барча тавсифи ЯИМ йиллик ўсиш суръатларининг фоиздаги ўлчовида тўлиқ ўз ифодасини топади:

$$\Delta Y = \frac{Y_1 - Y_0}{Y_0} \cdot 100\%$$

бу ерда:

ΔY – иқтисодий ўсиш суръати, фоизда;

Y_0 - таққосланаётган давр (йил)даги реал ЯИМ ҳажми;

Y_1 - жорий давр (йил)даги реал ЯИМ ҳажми[3].

Иқтисодий ўсиш жараёни таҳлилининг вақт доирасидаги чекланганлигидан келиб чиқиб, иқтисодий ўсиш мақсадининг икки даражасини фарқлаш зарур: асосий макроиқтисодий кўрсаткичларнинг ўзгариши ва аҳоли турмуш даражасининг ўзгариши. Иқтисодий ўсиш узоқ муддатли мақсади амалга оширилишининг муҳим шарт сифатида иқтисодиёт барча субъектларининг яхлит тарздаги ривожланиши, улар ҳар бири томонидан маълум стратегик мақсадларга эришишнинг таъминланиши майдонга чиқади.

Мамлакат макроиқтисодий барқарорликнинг асосий белгилари қуйидагилардан иборат:

1. Иқтисодий ўсиш;

2. Тўла иш билан бандлик;

3. Нархлар даражасининг барқарорлиги (инфляция);

4. Бақувват тўлов баланси;

5. Хорижий валюта алмашув курсининг барқарорлиги;

6. Давлат бюджети камомадининг ялпи ички маҳсулотга нисбатан уч фоиздан ошиб кетмаслиги;

7. Даромадлар тақсимланиши муаммоси [8].

Аҳолининг фаровонлигини ошириш, камбағалликни қисқартириш, инсонни ҳар томонлама ривожлантириш, меҳнат ва ижтимоий ҳаёт жараёнини инсонпарварлаштириш Бирлашган Миллатлар ташкилотининг 2030 йилгача барқарор ривожлантириш мақсадларидан ҳисобланади. Кейинги йилларда жаҳон иқтисодиёти ўртача йилига 2-2,4 фоиз атрофида иқтисодий ўсиш даражасига эришмоқда[9].

Янги Ўзбекистонда 2030 йилгача бўлган даврда барқарор ривожланиш соҳасидаги миллий мақсад ва вазифаларни амалга ошириш чора-тадбирлари ишлаб чиқилиб, шу асосда мамлакатда миллий иқтисодиётни 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси қабул қилинган. Унга биноан шу даврда ялпи ички маҳсулот 2 баробарга ортади ва аҳоли жон бошига ЯИМ миқдори 3 баробарга ошиши прогноз қилинган [9]. Унда белгиланган вазифаларни бажариш учун олимлар ва жамоатчилик эътибори марказида иқтисодиётни узоқ муддатли барқарор ривожланиш йўлига олиб чиқувчи иқтисодий фаолиятни интеллектуаллаштириш жараёнининг шартлари ва омилларини аниқлаш ҳамда таҳлил қилишнинг назарий-методологик асосларини ишлаб чиқиш, рақамли ва инновацион технологиялардан самарали фойдаланиш мотивациялари тизимини такомиллаштириш талаб этилади.

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиёти тараққиётининг ҳозирги шароитида барқарор иқтисодий ўсишга эришишнинг муҳим шарт сифатида иқтисодий ўсишни нафақат миқдор жиҳатдан, балки сифат жиҳатидан ҳам таъминланишининг омиллари

самарали тизимини шакллантириш майдонга чиқади. Бундай тизимни аниқлашда жаҳон иқтисодиёти тараққиётининг назарий асослари ва умумий қонуниятлари билан бир қаторда, миллий иқтисодиётнинг ҳозирги ривожланиш ҳолати хусусиятларини, иқтисодий ўсиш имкониятлари ва чекловларини ҳисобга олувчи ўзига хос хусусиятларини ҳам ҳисобга олиш лозим.

Пандемия шароитида иқтисодий ўсишни таъминлаш ва барқарорлаштириш, ривожланишнинг юқори сифатини мақсадли шакллантириш, ишлаб чиқариш омиллари ва капитал тузилмаларини модернизациялаш жараёнларини тадқиқ этишга катта эътибор қаратилмоқда.

Президентимизнинг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги, 2019 йил 10 январдаги ПФ-5621-сонли «Иқтисодий ривожланиш соҳасида давлат сиёсатини амалга ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, 2020 йил 2 мартдаги ПФ-5953-сонли “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида”ги Фармонлари бу вазифаларни амалга оширишда юқори даражада хизмат қилади[10].

Юқорида келтирилган муаммолар ечимини топишда қуйидаги вазифаларни кўриб чиқишда талаб этилади[11]:

- барқарор иқтисодий ўсиш, ривожланиш ва уларнинг мазмун-моҳиятини очиб бериш;

- иқтисодиётни глобал инқироз ва пандемиянинг салбий оқибатларини бартараф этиш ҳамда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашда инновацияларнинг таъсирини баҳолаш;

- бизнес субъектлари ва корхоналарнинг рақамли иқтисодиётга трансформацияланиш жараёнини моделлаштириш ва тармоқларнинг мутаносиблигини тадқиқ этиш;

- иқтисодий барқарор ривожланишнинг оптимал мезонлари ва манбалари ҳамда омилларининг ялпи самарадорлигини аниқлаш;

- аҳоли кенг қатламлари эҳтиёжини янада тўлароқ қондиришни ва ресурслардан янада самаралироқ фойдаланишни таъминловчи, иқтисодиёт секторлари ўртасидаги мақбул нисбатни кўзда тутувчи пропорционаллик.

- атроф муҳит ҳолатини, ижтимоий муаммоларни ва халқаро алоқалар ҳолатини ҳисобга олиниши.

- ва ниҳоят, барқарор иқтисодий ўсиш бир томондан, уни таъминлашнинг заминларидан, бошқа томондан эса, бу соҳадаги чекловлардан келиб чиқали.

Қўйилган мақсадга эришилиши даражаси иқтисодий ўсиш омиллари тизимининг миқдорий ва сифат мезонлари самарадорлиги билан аниқланади. Иқтисодий ўсиш омиллари тизимининг миқдорий мезони самарадорлиги сифатида ЯИМ барқарор ўсиш суръатларининг таъминланиши майдонга чиқиши мумкин.

Иқтисодий ўсиш тушунчасига тўлиқ тавсиф бериш учун, фикримизча, иқтисодиёт назариясининг умумий услублари тақозо этадиган бир қатор ҳолатларни ҳисобга олиш лозим.

Биринчидан, иқтисодий ўсиш, иқтисодиёт назариясининг кўплаб муҳим тушунчалари билан боғлиқ бўлганлиги сабабли, уни таърифлашда тизимли ёндашув фарқланиб туриши зарур.

Иккинчидан, иқтисодий ўсиш моҳиятини аниқлаш илмий абстракция талаблари билан мос келиши зарур. Чунки бу ерда, умумий ва хусусий муаммолар вазиятидан келиб чиқадиган иқтисодий ўсишнинг туркумланиши билан боғлиқ айрим мураккабликлар пайдо бўлади. Шу сабабли, иқтисодий ўсишни тадқиқ қилишда, аниқ теранликка эга алоҳида абстракцияли ёндашув тақозо қилинади (1-расм).

1-расм. Иқтисодий ўсишнинг асосий моделлари [11]

Гап шундаки, бу ерда юқорида таъкидланган сабабларга кўра, иқтисодий ўсишни бир хил аҳамиятли миқдорий аниқлаш имкони бўлмаган категориялар даражасигача мавҳумлаштиришга йўл қўйиб бўлмайди. Иқтисодий ўсиш барча иқтисодий тизимларга хос бўлган ҳодиса бўлганлиги сабабли, уни ўрганишда биринчи навбатда, айнан таркибли ёндашиш амалга оширилиши зарур. Шу сабабга кўра, иқтисодий ўсиш мазмунининг фақат соф миқдорий тавсифи берилиши аниқ кўриниб турган камчилик ҳисобланади. Мазкур вазиятдан келиб чиқиб айтиш

мумкинки, бу ерда абстракция усулидан фойдаланиш жуда ўринли ва мақсадга мувофиқ.

Республикамизда 2017 йилда қабул қилинган Ҳаракатлар стратегиясини амалга ошириш шароитида мамлакатнинг рақобатбардошлигини ошириш, иқтисодий салоҳиятини юксалтириш, инновацияларни кенг жорий этиш ва шулар асосида ресурслардан оқилона фойдаланиш рақамли иқтисодиётни шакллантириш омилларидандир. Чунки бошқарувда рақамли технологияларни кенг қўллаш, мамлакатимизда электрон ҳукумат тизимини жорий этиш муаммоси ижтимоий ривожланишнинг кўп вариантлиги ва муқобиллигини эътироф этишга асосланган.

Иқтисодий ўсиш суръатлари таҳлил қилинганда, унинг мезонларига ва энг аввало сифат кўрсаткичларига кўпроқ эътибор қаратиш муҳим аҳамият касб этади. Бундай ўсишлар иқтисодиётимизда юз бераётган таркибий ўзгаришлар, унинг изчил ва барқарор ривожини учун хизмат қилиши, ҳалқимизнинг ҳаёт даражасини юксалтиришга, бир сўз билан айтганда, амалий ҳаётимизни яхшилашга олиб келиши лозим. Шундай экан, иқтисодий ўсиш бевосита ялпи ҳудудий маҳсулот миқдорининг мутлоқ ва аҳоли жон бошига ҳамда иқтисодий ресурс ҳаражатлари бирлиги ҳисобига кўпайиши ҳамда сифатининг яхшиланишида ва таркибининг такомиллашувида ифодаланади.

2030 йилгача ривожланиш концепцияси, ҳудудни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг узоқ муддатга мўлжалланган муҳим мақсад ва вазибалари, иқтисодиётнинг барқарор ўсиш суръатларини таъминлаш йўналишлари, ривожланишнинг асосий манбалари ва омиллари, рақобат имкониятлари ва устунликларини белгилаб берувчи асосий дастур ҳисобланади. Унда ҳудудларни комплекс тараққий эттиришнинг жорий ва ўрта муддатли дастурлари ва прогнозларини ишлаб чиқиш, ҳудуд иқтисодиётини чуқур таркибий ўзгартириш ва диверсификациялаш йўллари кўрсатиб берилган.

Иқтисодиётнинг барқарор ривожланиш динамикасини прогнозлашда рекурсив ва экзоген кўпомилли эконометрик ўсиш моделларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Макроиқтисодий экзоген моделлар ҳудудда иқтисодий ўсишни таъминлашда инвестиция ва инновацияларнинг ўрнини аниқлаш, ялпи ҳудудий маҳсулот таркибини тармоқлар ва кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш кўрсаткичлари асосида мутаносиб, барқарор ривожланишини моделлаштириш имконини беради, таҳлил этилаётган иқтисодий жараённи тасодифий омиллар таъсиридан ҳоли эканлигини инобатга олади.

Хулоса ва таклифлар

Хулоса сифатида шуни айтиш мумкинки, мамлакатимизда барқарор иқтисодий ўсишининг муҳим омиллари сифатида қуйидагиларни эътиборга олиш тавсия этилади:

- барқарор иқтисодий ўсиш суръатларини таъминлашга қулай институционал муҳит ва давлат кўмагини яратиш;
- иқтисодиёт тармоқларида таркибий ислоҳотларнинг янада чуқурлаштириш учун ички ва ташқи инвестицияларни жалб этишини институционал механизмларини такомиллаштириш;
- иқтисодиётни янада эркинлаштирилиши ва модернизация қилиш жараёнларини фаоллаштириш;
- иқтисодиёт тармоқларида маҳаллийлаштириш жараёнларини кенгайтириш;
- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ҳамда уларга берилаётган имтиёз ва рағбатларни кенгайтириш орқали аҳолининг асосий қатламини иқтисодий фаолликка жалб қилиш;

- моддий-техника ресурслари ҳамда тайёр маҳсулотларни сотиш ва сотиб олиш тизимини эркинлаштириш;
- корхоналарнинг молиявий хўжалик фаолиятига давлат назорати органлари аралашувини янада қисқартириш ва б.

Файдаланилган адабиётлар

1. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли фармони.
 2. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига ва халқимизга 2020 йил 29 декабрдаги Мурожаатномаси. Халқ сўзи газетаси. 2020 йил 30 декабрь.
 3. С.Қ. Джўраева “Барқарор иқтисодий ўсиш ва уни таъминлаш босқичларининг таҳлили”, “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 6, ноябрь-декабрь, 2014 йил
 4. Ўлмасов А., Вахобов А. “Иқтисодиёт назарияси”. Дарслик.Т.:“Iqtisod-Moliya”, 2014 й
 5. “Biznes-эксперт” журнали №8 (92).2015.
 6. Абдулқосимов Ҳ. “Макроиқтисодий тартибга солиш ва Ўзбекистоннинг барқарор ривожланиши. Монография”. Т. : “Akademiya”, 2011 й.
 7. Набихужаев А., Шеров Ю., Султонов П. Макроиқтисодий барқарорлик кўрсаткичлари ва уларнинг Ўзбекистондаги динамикаси. // Иқтисод ва Молия. №2 2011.
 8. Агапова Т.А., Серегина С.Ф. Макроэкономика: Учебник. -7-е изд.перераб. и доп.-М.: Издательство “Дело и сервис”, 2005. 25-с.
 9. Ахмедов Д.К., Ишмухамедов А.Э., Жумаев К., Джумаев З.А. «Макроиқтисодиёт» Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти 2004.
 10. “Biznes-эксперт” журнали №8 (92).2015.
 11. <https://strategy.uz/index.php?news=956>.
 12. <https://www.lex.uz/> - Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари миллий базаси
 13. Муаллиф илмий изланишлари натижасида ишлаб чиқилди.
 14. Ситмуратов Ш.Т. Қорақалпоғистон Республикаси иқтисодиётининг барқарор ривожланиши ва экзоген ўсиш моделлари: иқтисод фанлари фалсафа доктори диссертацияси автореферати. Ургенч: УРДУ, 2021.
- Ситмуратов Ш.Т. Иқтисодий ўсишнинг моҳияти ва моделлари. «ORIENT ART AND CULTURE» илмий-методик журнали. «Ўзбекистонда илм-фан ва таълим» №2-сонли конференция тўплами, 2020.